

Dagens frågor

Dagrar och skuggor

Ernst Wigforss bortgång fick i massmedia all den uppmärksamhet den förtjänade. TV 2 sände to m hela begravningsakten – en observans, som tidigare endast kommit gestalter av betydligt högre officiell dignitet till del. Men för socialdemokraterna var det naturligtvis angeläget att utnyttja tillfället att göra en nostalgisk återblick på rörelsens historia, så mycket mer angeläget som den så nyligen fallit från makten. Tydligen har man ett starkt behov av att finna tröst och inspiration ur det förgångnas skuggvärld. Dessutom blev det ju ett bra tillfälle för TV 2 att på ett osökt sätt få fram Olof Palme i bild-rutan. Besynnerligt nog märkte man inte att det ligger något av en olycksbådande symbolik för socialdemokraterna i att just den från makten fallne f d statsministern hade fått till uppgift att vara officiant vid den siste store socialdemokratens jordfästning.

På den socialdemokratiska sidan överbjöd man varandra – med hrr Erlander och Palme i spetsen – i att hylla den store bortgångnes minne. Och visst förtjänade en så märklig man som Ernst Wigforss de vackra ord som sades. Han var en stor politisk begåvning, en ideellt starkt inriktad människa och beväpnad med en sällsynt, snart sagt sällsam viljekraft och energi. Som människa hade han många tilltalande drag; han var behaglig att ha att göra med genom sin personliga koncilians och ofta fascinerande genom sitt klara intellekt.

Bilden av Wigforss i ett historiskt perspektiv blir emellertid mera pregnant om man gör klart för sig att han slående påminner om en annan historisk gestalt med liknande intellektuell och emotionell läggning, nämligen Maximilien de Robespierre. Även denne var som privat person blygsam och sympatisk. Men liksom Wigforss tillhörde han kategorin doktrinära fanatiker, för vilka den av honom själv uttryckta folkviljan var helig. För Robespierre var medborgardygden led-

stjärnan, för Wigforss den sociala och ekonomiska jämlikheten. Robespierre försvar sig i allmänviljans tecken åt terrorn, det är sant. Men man skall inte glömma att Wigforss i sina memoarer bekänd att han 1918 umgicks med tankar på att revolutionärt våld kunde bli nödvändigt och berättigt för att genomföra den allmänna rösträtten.

Ernst Wigforss gjorde förvisso en stor insats i den gamla socialdemokratiens beundransvärda sociala reformverk. Men en tung slagskugga vilar ändå över hans politiska gärning. Han initierade den extremt egalitära skattepolitik, som förstört skattemoralen i vårt land och därmed mycket av förtroendet för och lojaliteten mot statsmakten. Wigforss uttalade med förmodligen omedveten cynism att människorna kommer att vänja sig vid de höga skatterna. Men den stora majoriteten har inte gjort det utan betraktar dem som socialt orättfärdiga. Här har Wigforss politik lett till skador, som det kommer att taga decennier att bota.

Svensk opinionsbildning

Segrarna i Hanoi har kastat masken. Nordvietnams arbetarparti har celebrerat landets återförening med att antaga namnet "Vietnams kommunistiska parti". Borta är varje tal om "den tredje kraften", denna propagandachimär av oförvitliga demokrater någonstans i mitten, som under krigets slutskede bar fram det glada budskapet att man inte behövde vara kommunist för att hålla på Hanoi och FNL. Förmodligen fanns det gott om vietnameser som i sitt stilla sinne intog denna tredje ståndpunkt. Men Sydvietnam föll, och de behövde aldrig tas i bruk. De besparades det öde som drabbat deras föregångare i land efter land under kommunistisk färla: att efter att ha gjort sin tjänst förpassas till desillusion, glömska eller värre än så.

Den rollen har i stället förbehållits själva FNL, nyss ledstjärnan för så mycken överspänd idealistisk verklighetsflykt i västerlandets unga generation. År efter år fick vi höra hur upproret i Sydvietnam visst inte var en skapelse av Hanoi utan en helt spontan och självständig folkresning. Men den ekvationen var besvärlig att få ihop. Nu har Hanoi själv givit besked: i ledningen för det förenade Vietnam har det med erövrarens rätt besatt praktiskt taget hela garnityret, och den ekonomiska politik som nu bebådas bär alla spår av att vara tillrättalagd efter nordens behov. Dit skall arbetskraft tvångsförflyttas från södern, som i sin tur skall utvecklas till ett försörjningsmässigt komplement till det kommunistiska kärnlandet i norr. Mönstret från Östeuropa är omiskänneligt.

Om allt detta har åtskilligt stått att läsa i internationell press, som blott behövt ösa ur publiciteten kring den kommunistiska partikongressen i Hanoi för någon tid sedan. Svenska massmedia har behandlat nyheterna med en förströddhet, som kontrasterar bjärt mot den modiga uppslutningen i spalterna så länge kriget pågick. Återuppbyggnadens prosaiska problem och komplikationer tänder inte lika bekvämt som krigets övergrepp.

Fenomenet är inte nytt. All nyhetsförmedling prioriterar det iögonenfallande och dramatiska. Men det räcker inte. Ju mer vi här i landet sätter oss till doms över vad som händer ute i världen, dess starkare borde vi känna oss skyldiga att också intressera oss för följderna av det som utlöste stundens upphetsning.

Hur ytligt det kan gå till i svensk opinionsbildning om världen illustreras som bäst av fallet Spanien. Vad som händer där är ju något utomordentligt sensationellt. I årtal har den svenska opinionen trakterats med skildringar, som pekade hän mot att den spanska regimen med Francos död ohjälpligt skulle störta samman under folkviljans tryck. I

värsta fall skulle vi få uppleva ett nytt inbördeskrig. I stället bevittnar vi det märkliga skådespelet av ett samhälle som trots nära fyrtio års politisk förlamning har vitalitet nog att kunna reformera sig i lugna former, låt vara att det går hårdare till än hos oss och utgången ännu inte är given.

Men hur låter det i våra vanligaste massmedia? De alltjämt återkommande våldsytringarna blåses upp, de demokratiska framstegen ignoreras eller bagatelliseras med några mekaniska glåpord. Från Portugal har rapporteringen samtidigt varit av helt annan klass. Det var oss tidigare så okänt och likgiltigt att känslorna inte hann låsas. Men när det gäller Spanien medger de konventionella attityderna från 30-talets inbördeskrig alltjämt inte ens ett någorlunda förutsättningslöst synsätt. Vad som kunde och borde bli en åskådningslektion i demokratisk problematik blir bara några slappa fraser i marginalen, medan blickarna irrar kring på jakt efter tacksammare sensationer.

Miljonerna till Kuba

Statsverkspropositionen bjöd i ett fall på en otrevlig överraskning. Biståndsminister Ola Ullsten begärde för nästa budgetår fortfarande 35 miljoner kr till Kuba. Dessutom önskade han att statsmakterna skall binda sig för ytterligare 60 miljoner under de två följande budgetåren. Moderata motionärer har sagt sig vilja acceptera 35 miljoner i år; det kan finnas löften som måste infrias, säger de. Däremot vill de inte nu göra några åtaganden för framtiden.

De har naturligtvis alldeles rätt. Hr Palme gav förmodligen löften om svenska skattemedel till sin vän hr Castro, men de kan inte vara gällande hur länge som helst. I ett försök, som tydligen blivit framgångsrikt, att skaffa sig fortsatt understöd gav den senare själv ett löfte att han skulle börja draga trup-

per tillbaka från Angola. Meddelandet här- om skedde genom hr Palme före fjolårets riksdagsbehandling.

Utrikesminister Karin Söder lär i en intervju ha sagt, att så vitt hon visste hade trupper verkligen dragits tillbaka, och kvarvarande kubaner används bla som lärare i Angola. Båda uppgifterna är riktiga. Kubanska förband, som led oväntat stora förluster i kriget, skickades hem, och även andra skäl fanns säkert för att soldater fick återvända. Men de ersattes av nya omgångar kubaner, och vid 1976 års utgång hade Kuba fortfarande 12 000 man i Angola. Vad beträffar deras verksamhet som lärare, kan endast konstateras att det just är kubaner som är militära instruktörer i Angola.

Det är barockt att Sverige, vid sidan av Sovjetunionen, skall fortsätta att understödja det kubanska militära ingripandet i Afrika. Det är däremot helt följdriktigt att vpk-arna i riksdagen motionerat om ett ökat sådant understöd. Ingen faller naturligtvis för klagovisor om skolböcker som behövs eller om skolor som måste stängas. Alla vet att pengar som skänks för ett ändamål, gör det möjligt att använda lika mycket för ett annat ändamål. Detta är precis vad som sker med den svenska hjälpen till Kuba – den är ett bidrag till Kubas fortsatta militära aggression i Afrika.

Nordiskt samarbete

Den nordiska enhetstanken har för länge sedan övergivits såsom varande orealistisk. Den har malts sönder av den grå verkligheten.

Under lång tid bekämpade de nordiska länderna varandra, ibland med anmärkningsvärd brutalitet. Därefter gled de undan för undan in i den era av samförstånd som numera råder. Motgångar har likväl inte saknats även på senare tid. Efter andra

världskriget misslyckades de stort upplagda försöken att skapa ett nordiskt försvarsförbund, och några decennier senare gick strävandena att utforma en gemensam nordisk marknad, Nordek, samma öde till mötes. Det var kända nederlag för det nordiska samarbetet.

Men bakslagen kan på intet sätt undanskymma de på stabil grund vilande framgångar som kunnat noteras under efterkrigstiden. Här har Nordiska rådet kommit att spela en avgörande roll. Rådet, som den 31 mars 1977 i Helsingfors inleder sin 25:e session, är ett organ för samråd och samarbete mellan de nordiska staternas riksdagar och regeringar och har initiativtagande, rådgivande och kontrollerande funktioner. Utrikespolitiska och säkerhetspolitiska frågor är i princip undantagna från verksamheten. Rådets arbete har stundtals föranlett kritik, men denna är till stor del oberättigad. Genom att steg för steg söka sig fram till jordnära samarbetsformer på många var för sig kanske små områden har åtskilligt utrettats, låt vara på ett föga glamouröst sätt, för att föra Nordens stater och folk närmare varandra och underlätta deras inbördes relationer. Samtidigt har respekten för medlemsländernas speciella och olika utrikes- och handelspolitik vidmakthållits och rent av fördjupats.

Även i fortsättningen bör Nordiska rådet vara den axel kring vilken det nordiska samarbetet kretsar. Under Helsingforssessionen lägger Ministerrådet fram viktiga förslag till nya samarbetsprogram – inom arbetsmiljön, på social- och hälsovårdsområdet samt på byggsektorn. Framdeles är det troligt att miljö- och energifrågorna kommer att dominera mer än hitills.

Nordiska rådets värde ligger inte minst på det kontaktskapande planet. Sessionerna och även verksamheten i kommittéer och arbetsgrupper har gett politiker från alla partier rikliga tillfällen att dryfta gemensamma

problem och utbyta erfarenheter. Man skall inte underskatta denna samvaros betydelse för förståelsen över gränserna.

I den borgerliga regeringens regeringsdeklaration framhålls att det nordiska samarbetet skall vidareutvecklas. Beskedet var välkommet, och de nya makthavarna har redan i handling visat att de menade allvar med sin utfästelse. Därigenom dokumenterar de också en välgörande utrikespolitisk realism. Sveriges förhållande till främmande makter är gott och bör så förbli. Men skall den ambitionen bära trovärdighetens prägel är det angeläget att börja hos våra närmaste grannar. Den aspekten har varit försummad under senare år.

Svart mässa

Det omskrivna programmet Vår tids madonna, som skulle ha sänts på julafton men som stoppades av ansvarige utgivaren Rune Ruhnbro, sändes den 11 januari och visade sig vara ett program av, som man kunde vänta, extremvänstertyp. Det innehöll vacker sång av en kör, som sjöng att den hade ont om pengar och som bestämt önskade att andra, kallade "de rika", skulle ge sina pengar till u-länderna. Det innehöll en travesti på julevangeliet, framförd av Olof Buckard. Denne höll också en "predikan" med ett starkt angrepp mot två namngivna industrimän - inte längre, som alltid förr, någon med namnet Wallenberg, utan sedan någon tid och som på order ett par andra. Predikanten angrep också Svenska Dagbladets julinsamling: fattiga i Stockholm borde ha understöd hela året, men något extra till jul borde de verkligen inte ha. Stilenligt slutade denna predikan med utropet "Bort med evangeliet"!

Ärkebiskop Sundby inledde en efterföljande diskussion. Han hade med gillande funnit att han deltagit i en gudstjänst. Han

använde verkligen ordet gudstjänst: sättet att parodiera julevangeliet hade inte stött honom och en förvrängning av psalm 55 nämnde han inte. Predikan hade varit social och inte så tam som vanliga prästers. Men han opponerade mot kritik från predikstolen av enskilda namngivna personer.

Kring detta milda, nästan tama påpekande kom diskussionen i huvudsak att röra sig. Olof Buckard förklarade frejdigt att hans personangrepp inte varit ett angrepp på de nämnda personerna: en subtil förvrängning av fakta som bör ha uppskattats av lyssnande vänsterkommunistiska dialektiker. Producenten av programmet, Per-Arne Axelsson, som gjorde ett särdeles blekt intryck, försvarade sin omdömeslöshet med att "helheten" skulle blivit lidande om de värsta fadäserna uteslutits. Detta gick inte ens i programledaren Åke Wilhelmsson.

Den som fällde det avgörande ordet var hr Ruhnbro. Han förklarade att han inställt programmet därför att det enligt hans mening inte motsvarade vad avtalet mellan staten och Sveriges Radio föreskriver. Två av de närvarande, hrr Axelsson och Buckard, såg ett ögonblick alldeles förvirrade ut. Skulle avtal gälla också för dem, och innebar inte begreppet yttrandefrihet att de hade rätt att säga och göra vad de ville i Sveriges Radio, tex parodiera vad andra håller heligt eller angripa människor som inte kunde försvara sig? Hr Ruhnbro gjorde sedan praktiskt taget slut på diskussionen. Han lät undfalla sig något om dålig smak. Ett för TV 2 så förödande ämne som dess känsla för god eller dålig smak kunde givetvis inte tillåtas.

Svart mässa har någon kallat föreställningen, trots den ärkebiskopliga välsignelsen. Det är att överskatta programmet. Ett vänsterextremistiskt försök att infiltrera julens kristna program med ett okristet, det var vad det var. Men det var tillräckligt.

Det stora experimentet

Den 1 januari i år trädde den nya lagen om anställdas medbestämmanderätt i kraft. I vad gäller den offentliga sektorn bereder den inte alltför stora svårigheter. En myndighets författningenligt fastställda uppgifter kan nämligen inte påverkas av de anställda. De har – inom någorlunda precisa gränser – rätt att förhandla om hur uppgifterna bäst skall lösas. Långt mera vanskligt är detta stora samhällsexperiment beträffande den privatägda sektorn av arbetslivet. Här är i princip fältet fritt för förhandlingar om medbestämmanderätt beträffande företagets både externa och interna verksamhet. Gränserna för förhandlingsrätten, dvs i realiteten beträffande beslutsfunktioner och beslutsformer, skall avgöras genom avtal mellan arbetsgivare och anställda. Härom skall nu förhandlas parallellt med fastställande av årets löner.

Ur en synpunkt är det lägligt att förhandlingarna kommer just nu. Facket och de otaliga anställda, som direkt eller indirekt drages in i förhandlingarna, kommer att genom de delvis nya formerna för insyn och kontakt att få en klarare bild av vad enskilt företagande betyder i fråga om risktagande och ansvar. Stora delar av vår exportindustri liksom den hemmamarknadsindustri, som konkurrerar med importen, måste bokstavligen talat slåss för livet på grund av den uteblivna konjunkturvändningen och vårt alltför höga kostnadsläge.

Det bör förhoppningsvis stämma till eftertanke bland de anställda att på än närmare håll få se krisens – en av de värsta kriser som Sverige gått igenom – återverkningar på det egna företaget. Kanske kan det leda till större realism beträffande lönekraven och mindre självsäkra anspråk på att få bestämma, nämligen på en del håll, där medbestämmandelagen mindre upplevts som en möjlighet till fördjupat samarbete och mera som uttryck för en vilja till makt. Vi kanske rentav i fortsättningen slipper höra talas om "övervinster".

Likaså kan man hoppas på större förståelse bland de anställda inom småföretagen för de svåra villkor, under vilka småföretagarna arbetar på grund av skattebelastning, enorma socialavgifter och Åmanlagarnas effekt. Ett vanligt argument för medbestämmanderätten i dessa företag är att den anställde ofta ägnar hela sitt liv åt företaget och att han riskerar sitt arbete om företaget går omkull. Mera sällan hör man talas om vad småföretagaren förlorar om företaget måste läggas ned på grund av överdrivna löneanspråk i förening med outhärdlig belastning av skatter och avgifter till det allmänna. Den anställde har kvar sin arbetsförmåga, sin utbildning och sina möjligheter att få nytt jobb. Dröjer detta finns alltid AMS. Men företagaren har ofta definitivt förlorat sitt grundkapital – och det innebär inte sällan en mera slutgiltig katastrof. Var få nytt startkapital, när man gjort konkurs eller lämnat ackord?